

УДК 351.851:374

Удосконалення механізмів нормативно-правового регулювання домашнього навчання в Україні

IMPROVING THE MECHANISMS OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF HOME EDUCATION IN UKRAINE

ШАБАЄВА Людмила – аспірантка кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

SHABAIEVA Liudmyla – postgraduate student of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» Dnipropetrovsk Regional Council, 70, st. Volodymyr Antonovych, Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6728-2047>

DOI:

Анотація. У статті розглядається одна з важливих проблем удосконалення механізмів нормативно-правового регулювання домашнього навчання та забезпечення якості домашнього навчання, реалізація «Нова українська школа». Проаналізовано законодавчу базу та наукову літературу з питань визначення понять «домашнє навчання», «нормативно-правова база», «механізми». За сімейною формою можуть здобувати освіту особи віком до 18 років, батьки яких виявили бажання самостійно організувати освітній процес з урахуванням здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду дітей, для забезпечення їх індивідуальної траєкторії здобуття освіти. Розкрито вимоги, які орієнтують педагога та батьків на використання домашнього навчання, адекватного рівню розвитку сучасних технологій. Визначено особливості, які характеризують пріоритети та складові освітньої діяльності, які найкраще забезпечують домашнє (сімейне) навчання. Метою статті є розробка реалізації сучасних підходів щодо проблем удосконалення механізмів нормативно-правового регулювання домашнього навчання. У публікації аналізуються проблеми та перспективи впровадження домашнього навчання в Україні. Проаналізовано дисертаційні дослідження українських та зарубіжних науковців, що присвячені проблематиці розвитку державного управління у сфері сімейної освіти, визначено методологічні і методичні підходи до формування стратегічних механізмів державного управління зазначеної сфери та новий підхід політики держави. Основним напрямом подальших досліджень слід вважати розкриття змісту та характеру сучасних перетворень системи державного управління, запровадження інформаційного простору щодо правових питань за останні роки, поширення інформації про визначення пріоритетних напрямів реформування сфери сімейної освіти (хоумскулінг) у нашій державі, окреслення сучасних тенденцій та перспектив розвитку державного управління сімейною (домашньою) освітою на регіональному рівні. У статті використано наступні методи дослідження: метод теоретичного та практичного спрямування.

Ключові слова: домашнє навчання, сімейне навчання, нормативно-правова база, механізми, хоумскулер, хоумскулінг.

Summary. The article deals with one of the important problems of improving the mechanisms of regulatory and legal regulation of home schooling and ensuring the quality of home schooling, the implementation of the «New Ukrainian School». The legislative framework and scientific literature on defining the concepts of «home education», «normative and legal framework», and «mechanisms» have been analyzed. Acquiring education in the family (home) form is possible for persons under the age of 18, whose parents have expressed a desire to organize the educational process independently, taking into account the abilities, interests, needs, motivation, opportunities and experience of their children, to ensure their individual pace of acquiring education. The requirements that orient the teacher and parents to the use of home education, adequate level of development of modern technologies are disclosed. The features that characterize the priorities and components of educational activity that best provide home (family) education are determined. The purpose of the article is to develop the implementation of modern approaches to the problems of improving the mechanisms of normative and legal regulation of home education. The publication analyzes the problems and prospects of home schooling in Ukraine. Dissertation studies of Ukrainian and foreign scientists devoted to the development of state administration in the field of family education were analyzed, methodological and methodical approaches to the formation of strategic mechanisms of state administration in the specified area and a new approach of state policy were determined. The main direction of further research should be the disclosure of the content and nature of modern transformations of the state administration system, the introduction of information space regarding legal issues in recent years, the dissemination of information on the identification of priority directions for reforming

the sphere of family education (homeschooling) in our country, the outline of modern trends and prospects for the development of state management of family (home) education at the regional level. The following research methods are used in the article: the method of theoretical and practical direction.

Key words: home schooling, family schooling, regulatory framework, mechanisms, homeschooler, homeschooling.

Вступ. Одним із пріоритетних напрямків програми загальноосвітньої школи є домашнє навчання. Успішність хоумскулінгу залежить від успішної організації компетентних учителів, керівництва та батьків. Впровадження домашнього навчання є необхідною умовою для досягнення сучасного рівня якості освіти. Сьогодні в Україні – 54 тисячі хоумскулерів, дітей, які навчаються вдома, отримуючи свідоцтво про закінчення школи держзразка. З кожним роком їх кількість збільшується на кілька тисяч. І якщо раніше на екстернат переводили тільки спортсменів або осіб за станом здоров'я, то тепер батьки обирають хоумскулінг через те, що, на їхню думку, в школі дітям дають недостатній рівень знань. А репетитор може дати річну програму за три місяці – було б бажання її вчити. У Києві працює понад 150 альтернативних шкіл, в яких програма Міносвіти – не основна. Одна з них – «Кітерра», націлена саме на роботу з хоумскулерами.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом проблемі домашнього навчання приділяється увага в науковій літературі. Домашнє навчання (хоумскулінг) знаходиться у центрі уваги сучасної науки і свідчить про подальшу активізацію наукових досліджень у цій області. Зокрема, теоретичними, методичними та методологічними проблемами домашнього навчання займалися такі науковці, як А. Антохова, О. Биковська, І. Бузько, Л. Власенко, В. Зарубіна, Л. Цимбал, В. Сиченко, Н. Стеблюк, Д. Щетиніна. Питання організації сімейної (домашньої) освіти висвітлювали українські вчені, як Ж. Вихристенко, Л. Рубан. Але слід сказати, що хоумскулінг практично не розглядається у наукових джерелах, бо форма здобуття освіти нещодавно потрапила до правової бази.

Мета статті - аналіз законодавчих та нормативно-правових документів щодо вдосконалення механізмів нормативно-правового регулювання домашнього навчання.

Виклад основного матеріалу. Пандемія COVID-19, яка більше двох років тримала в напрузі весь світ, стала випробуванням для освіти. Відбувався швидкий перехід на дистанційну форму навчання. Якісна освіта в цей період потребувала доступу до швидкісного Інтернету, технічної підтримки (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) для всіх учасників навчального процесу, а також наявність у викладачів техніки та методики навчання у сфері дистанційних технологій. Ускладнилося здобуття освіти в Україні і у важкі часи війни. Багато думок, фактів і запитань виникло щодо віддаленого навчання. У багатьох випадках дистанційне навчання виявилось нездійсненим, через втрату технічних засобів, відсутність інтернету, неможливості вчителів проводити онлайн навчання, вимушене переселення за кордон тощо. У такій ситуації на перший план перемістилась можливість здійснення домашнього навчання. Постало питання що таке домашнє

навчання, які нормативні акти його регулюють, які його переваги та недоліки?

Домашнє навчання має довгу історію, починаючи від запрошення гувернантки чи гувернера до дитини в минулі століття, до сучасних домашніх учителів, завданням яких є навчання дитини. Роль домашніх наставників у процесі навчання і виховання дітей за сімейною формою на сучасному етапі відіграють батьки. Суть такого навчання – це здійснення навчання дитини вдома, без відвідування загальноосвітньої школи, тобто навчання в домашній школі. Домашнє навчання поширене в країнах Західної Європи та США, де воно підтримується державою (включаючи фінансову підтримку батьків для організації навчання дитини вдома). Така державна увага зумовлена пріоритетом прав людини в житті особи, особливо в освіті, а також розумінням бажання батьків брати відповідальність за реалізацію своїх батьківських прав у вихованні і навчанні дитини.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, базової середньої, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти. Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче за стандарти освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства [8].

Форма домашнього навчання передбачає, що дитина навчається вдома, але оформлена в звичайній школі. Сьогодні на сімейну форму навчання може перейти будь-який учень. Весь процес виховання дитини організують батьки, однак учень все одно повинен бути захищений до однієї зі шкіл, щоб його успіхи могли контролювати вчителі. Якщо раніше це більше стосувалося учнів з особливими освітніми потребами, то сьогодні батьки переводять своїх дітей на домашнє навчання навіть без медичних показань. В основному це діти, які активно беруть участь у позашкільному житті, відвідують багато гуртків та секцій, займаються спортом тощо.

З вересня 2020 року батьки можуть обирати спосіб та форму навчання дитини, орієнтуючись на її потреби та здібності. Сьогодні на законодавчому рівні в Україні існує чотири такі форми: дистанційне, екстернатне, педагогічний патронаж та домашнє [8]. Якщо екстернат і педагогічний патронаж означають, що дитина не може відвідувати школу з поважних причин, то домашня форма дозволена всім учням.

Домашнє навчання – це незалежна від школи форма навчання. Проте чотири рази на рік учень має проходити спеціальне оцінювання. Так здійснюють моніторинг, чи відповідають знання учня чи учениці державним вимогам. Якщо вони не пройшли оцінювання, педагогічна комісія може примусово перевести їх на стаціонарну форму навчання, тобто їм доведеться йти

до школи. Разом з тим, вчителі можуть обмежитися однією рекомендацією, якщо відхилення від стандартів не надто велике.

Для удосконалення правового регулювання навчання в Україні в 2017 році Верховна Рада України ухвалила новий закон Про освіту [8]. Він передбачає реалізацію концепції Нової української школи, яка передбачає в тому числі і домашнє навчання. Одним із важливих принципів Нової української школи є дитиноцентризм і орієнтація на потреби кожного окремого учня.

Наприклад, у червні 2019 року набуло чинності Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти, яке встановлює нові підходи до роботи вечірніх шкіл, а також починає працювати механізм онлайн-навчання, якого раніше не було. Чотири форми позашкільної освіти в законі названі одним терміном – дистанційна освіта. Не потрібно плутати з дистанційним навчанням, яким переводять учнів під час заострення карантинних обмежень.

Учень, який навчається вдома, має право на повноцінний атестат, як і всі учні школи. Однак після закінчення навчання йому доведеться скласти іспит.

Зараз багато хто з батьків хомскулерів переходять на сімейне навчання. Хоумскулери – це батьки, які вирішили навчати своїх дітей удома. Для такого рішення немає причин, пов'язаних зі здоров'ям, це швидше приватний вибір кожного, інколи він зумовлений тим, що дитина обдарована і потребує більше уваги, якої в приватній і тим паче в державній школі ніхто не може дати. Інколи це сім'я, яка бореться з вітряками застарілої системи навчання і має своє бачення освіти. Не поодинокі й випадки, коли дитина вже травмована школою, і батькам не залишається нічого іншого, ніж взяти все у свої руки. Хоумскулери застосовують різні методи навчання своїх дітей. Тому казати, що одна з них краща, а інша гірша – неправильно. Батьки, обираючи свої технології навчання, оцінюють виключно те, як їхня дитина засвоює інформацію [9].

На думку Анастасії Леухіної викладачки і активістки домашнього навчання, яка чотири роки займається з сином вдома, домашня освіта – не панацея, це важкий шлях тих, хто обрав його, вони не закликають усіх перейти на такий спосіб навчання, але щороку кількість хоумскулерів збільшується. Домашнє навчання повністю організовано батьками. Вони можуть проводити курси самостійно, якщо вони мають достатні навички, залучати державних викладачів або найняти репетиторів. Наприклад не всі батьки вміють пояснювати такі точні науки, як математика, фізика, хімія тощо, у середній та старшій школі, тому тут потрібна допомога досвідченого вчителя. Організацію домашнього навчально-виховного процесу покладено на батьків або законних представників дитини, які мають бажання та можливість навчати їх вдома.

Ця форма стала порятунком для багатьох батьків дітей з особливими освітніми потребами, коли інклюзія знаходиться на ранніх етапах впровадження. За власним бажанням та за свій рахунок батьки можуть залучати до навчання дитини інших осіб (учителів, репетиторів, тьюторів тощо). При цьому знання все одно оцінюватиме школа, і це оцінювання відбуватиметься

кожного семестру (раз на півроку) або частіше за бажанням батьків.

Метою сімейної форми здобуття освіти є надання освітніх послуг учням школи для набуття ними знань, умінь і навичок відповідно до навчальних програм. Завданням сімейної форми здобуття освіти є забезпечення учням школи можливості реалізації права на здобуття освіти, закріпленого в Статті 53 Конституції України. Кожен має право на освіту [6].

Також цією можливістю користуються сім'ї, які з певних причини не хочуть, аби дитина перебувала в школі (через булінг, неможливість індивідуальної освітньої траєкторії тощо). І хоча часто ці батьки не мають педагогічної освіти – вони максимально включені в потреби своїх дітей, чітко уявляють їхні можливості, інтереси та здібності, особливості мотивації [2].

Звичайно, зараз багато інформації про домашнє навчання (хоумскулінг) можна знайти в Інтернеті, на різних спеціалізованих форумах або в групах соціальних мереж. Хоча, як тільки зародилося домашнє навчання в Україні, його насправді не існувало. Тому батьки організовували домашнє навчання, спираючись на різні джерела, вивчали досвід домашнього навчання за кордоном, досліджували різні книги та методичні рекомендації щодо домашнього навчання, які б допомогли знайти найкращий підхід для дитини.

В багатьох містах України створюються групи хоумскулерів. Наприклад, в одній із приватних шкіл розповіли, що в них на домашньому навчанні перебуває майже 500 дітей, і кількість батьків, які готові так навчати своїх дітей, принаймні в початковій школі, дедалі зростає. Якщо проаналізувати статистику, то виявиться, що 90% дітей, які перебувають на домашньому навчанні, це учні до 8-9 класу, далі вони з різних причин таки йдуть до школи, і це теж позитивно. Звичайно, крім хоумскулінгу, існують й інші приклади альтернативної освіти, але вони не завжди прийнятні для більшості. За результатами онлайн опитування в 2020 році «Виклики дистанційного навчання» за ініціативою фахівців Інституту обдарованої дитини виявилися недоліки і переваги дистанційної форми освіти для окремих учасників освітнього процесу. Приблизно 3% відповідей містили досить критичні зауваження відносно дистанційної освіти, навіть до повного її несприйняття, а саме: дистанційне навчання може розглядатися лише як засіб додаткової позакласної освіти, для підвищення кваліфікації, але аж ніяк не виступати в ролі заміни повноцінного навчання. Окремої уваги заслуговує думка батьків щодо орієнтації на самостійне виконання завдань дитиною без допомоги батьків; постійний зворотний зв'язок з боку вчителів [4, с. 8]. З інших опитувань на батьківських форумах впливає, що кожен другий через прогалини в державній освіті віддав би свою дитину у приватну школу, але не має для цього достатньо фінансів

Домашнє навчання має свої плюси і мінуси. З переваг, перш за все, виділимо індивідуальний підхід. Учитель може приділити учневі більше уваги, якщо працюватиме з ним віч-на-віч. У цьому випадку учень легше і швидше засвоює теми будь-якого предмету. Можна вибрати графік, ритм, період канікул, який

підходить дитині. Не потрібно боятися, що учень пропустить важливий урок у школі і не наздожене решту дітей. Серед переваг також відсутність конфлікту. Ви завжди можете змінити вчителя, якщо він не знаходить контакту з дитиною або якщо його робота не влаштовує батьків

Це також зменшує негативний вплив однолітків. Застосовуючи цю форму навчання, легше знайти та реалізувати індивідуальний підхід до дитини, врахувати всі потреби та особливості розвитку її інтересів. Батьки можуть орієнтуватися на індивідуальний графік, щоб вони могли більше зосередитися на складних для дитини речах. Більше можливостей відвідувати гуртки, секції та планувати творчий розвиток є можливість врахувати всі побажання учня щодо розкладу, місця навчання та навантаження, що часто неможливо реалізувати в школі.

Головний недолік домашнього навчання – недостатня соціалізація, ризик того, що дитина виросте замкнутою і залишиться інтровертом. У школі діти освоюють навички спілкування зі старшими та однолітками, які використовують у подальшому житті. Якщо дорослі мають намір перевести дитину на домашнє навчання, необхідно забезпечити їй постійне спілкування з іншими дітьми. Ще одна вада – дисципліна. Діти часто не готові прийняти батьків як вчителів. Між ними часто можуть виникати конфлікти. Діти можуть просто відмовитися слухати. Цю проблему можна вирішити, скориставшись послугами репетиторів.

Офіційна назва «домашнього навчання» «хоумскулінгу» – «сімейна освіта». Згідно із Законом України «Про освіту» сімейна (домашня) форма здобуття освіти є рівноправною з іншими формами: очною, заочною, дистанційною, мережевою та іншими. Інформація про сімейну освіту є в статті 9 Закону «Про освіту» [8]. Треба наголосити, що сімейне навчання означає, що відповідальність за якість навчання несуть батьки.

На основі норм закону було розроблено відповідне Положення (наказ МОН № 536 від 23.04.2019 року), де прописано механізми реалізації різних форм освіти. Практично це виглядає так: для переходу на сімейне навчання батьки пишуть заяву на ім'я директора школи, директор робить відповідний наказ. Завуч повідомляє вчителів школи, що на електронну пошту дитини має надійти календарне планування на 2 місяці. Дитина за допомогою батьків вчиться за цим планом. По закінченню цього терміну дитина приходить до школи, аби написати необхідні контрольні роботи і скласти тести, які б дозволили вчителям оцінити рівень знань і виставити відповідні оцінки. Якщо не може або не хоче приходити до школи, вона здає контрольні і тести дистанційно.

В проєкті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років передбачено «забезпечити здобуття освіти I ступеня за місцем проживання, використовуючи різні форми, зокрема сімейну, індивідуальну тощо» [7, с. 6]. Повернути дитину з сімейної форми навчання на очну можна з двох причин. На цьому може наполягати школа - якщо за результатами тестів виявиться, що рівень знань дитини вкрай незадовільний і батьки не змогли організувати навчання дитини на належному рівні. В цьому випадку школа стає на захист

права дитини на освіту. Друга причина - якщо батьки самі вирішили повернутися до очної форми навчання. В такому випадку пишеться відповідна заява - без жодних пояснень причини зміни рішення – і за 2 тижні дитина знову може відвідувати школу.

Від 10.07.2019 року в Україні набув чинності наказ Міністерства освіти і науки України № 955 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2016 року № 8». Актом затверджено у новій редакції Положення про індивідуальну форму здобуття освіти, що визначає порядок організації здобуття загальної середньої освіти за індивідуальною формою, що здійснюється закладами загальної середньої освіти та іншими закладами освіти, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти на певному рівні освіти, або батьками, іншими законними представниками здобувачів освіти.

Ідеться про здобуття освіти за екстернатною формою (екстернат), сімейною (домашньою) формою та педагогічним патронажем. При цьому розробники зауважують, що для забезпечення індивідуальної форми здобуття освіти можуть використовуватися технології дистанційного навчання відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466. Також діє Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» за яким організація здобуття освіти за індивідуальною формою може здійснюватися на будь-якому рівні повної загальної середньої освіти.

У Положенні про дистанційне навчання передбачено повноваження керівника закладу освіти, права та обов'язки батьків здобувача освіти, особливості оцінювання учнів, які здобувають освіту за індивідуальною формою. Крім того, визначено особливості оплати праці педагогічних працівників, які здійснюють навчання здобувачів освіти за індивідуальною формою.

Домашнє навчання не є трендом, однак кількість хоумскулерів постійно зростає у всьому світі. У звіті за 2018 рік приблизно 60 000 дітей навчаються в Канаді, 2,5 мільйонів хоумскулерів зареєстровано в Сполучених Штатах Америки (це на 800 000 сімей більше, ніж у 2017-му) [9]. В Україні вдома навчається лише близько 1% дітей. Це можна пояснити тим, що в Україні є багато шкіл, які працюють за різноманітними розвиваючими методиками і суттєво відрізняються від звичайних загальноосвітніх шкіл як за рівнем знань, так і ставленням до дітей.

Висновки. Домашнє навчання як альтернатива школі законодавчо дозволене в 45 країнах світу і кількість його прихильників постійно зростає. Такі тенденції в світі не випадкові: в XXI інформаційному столітті традиційна загальна школа не може задовольнити потреби всіх верств населення і справедливо втрачає монополію на освіту. Прихильники домашнього навчання є і в Україні, розвивається рух за легалізацію домашнього навчання. У будь-якому випадку, домашнє навчання як альтернатива школі потребує широкого обговорення і розробки механізмів нормативно-правового регулювання домашнього навчання в Україні.

Список використаних джерел

1. Власенко Л. Переваги та недоліки дистанційного навчання. *Професійна підготовка педагога: історичний досвід і виклики сучасності: збірник наукових праць*. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічно університету ім. І. Франка, 2013. С. 224–228.
2. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей. Нью-Йорк, 30 вересня 1990 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_075 (дата звернення: 26.05.2022).
3. Гринів І. Робота з батьками: проблеми, реалії перспективи. *Виховна робота в навчальних закладах*. Вип. 14. Київ: НМЦ, 2010. С. 98.
4. Інститут обдарованої дитини НАПН України. Результати опитування «Виклики дистанційного навчання». 2020. Національна академія педагогічних наук України. 26 червня 2020 року. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/1999/> (дата звернення: 26.05.2022).
5. Конвенція ООН про права дитини. ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 24.05.2022).
6. Конституція України. Відомості. Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 26.05.2022).
7. Концепція розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років (проект). «Інститут розвитку освіти», 31 жовтня 2014 року. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc (дата звернення: 27.01.2022).
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2001 № 2145-VIII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.05.2022).
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 24.05.2022).
10. Фіданян О. Моделі реалізації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2020. № 3 (59). С. 191–198. URL: <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetukrok/article/view/332> (Index Copernicus, Google Scholar) (дата звернення: 24.05.2022).

References

1. Vlasenko, L. V. (2013). Perevahy ta nedoliky dystantsiinoho navchannia. [Advantages and disadvantages of distance learning]. In *Profesiina pidhotovka pedahoha: istorychnyi dosvid i vyklyky suchasnosti* Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy viddil Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichno universytetu im. I. Franka. (pp. 224–228). [in Ukrainian].
2. Vsesvitnia deklaratsiia pro zabezpechennia vyzhyvannia, zakhystu i rozvytku ditei. [World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children]. New York, September 30, 1990. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_075 (accessed: 26.05.2022) [in Ukrainian].
3. Hryniv I. (2010). Robota z batkamy : problemy, realii perspektyvy. [Working with parents: problems, realities and prospects]. *Vykhovna robota v navchalnykh zakladakh*. Vyp. 14. Kyiv: NMTs, 2010. 98 s. [in Ukrainian].
4. Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy. Rezultaty opytuvannia «Vyklyky dystantsiinoho navchannia». [Institute of the Gifted Child of the National Academy of Sciences of Ukraine. Results of the «Challenges of distance learning» survey] National Academy of Educational Sciences of Ukraine. June 26, 2020. URL: <http://iod.gov.ua/news.php?readmore=42> (accessed: 26.05.2022) [in Ukrainian].
5. UN Convention on the Rights of the Child. UN, Convention, International document dated November 20, 1989 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (accessed: 24.05.2022) [in Ukrainian].
6. Constitution of Ukraine. Data. Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 1996. N 30. p. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed: 26.05.2022) [in Ukrainian].
7. Concept of education development in Ukraine for the period 2015-2025 (project). [The concept of education development in Ukraine for the period 2015-2025 (project)]. «Institute of Education Development», October 31, 2014. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/435/43501/project_30102014.doc (accessed: 27.01.2022) [in Ukrainian].
8. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.201 № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated September 5, 2011 N 2145-VIII]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed: 24.05.2022) [in Ukrainian].
9. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III. [On the protection of childhood: Law of Ukraine dated 04.26.2001 N 2402-III]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (accessed: 24.05.2022) [in Ukrainian].
10. Fidanyan O. (2020) Modeli realizatsii dystantsiinoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity. [Models of distance learning implementation in institutions of general secondary education]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 3 (59), 191–198. URL: <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetukrok/article/view/332> (Index Copernicus, Google Scholar) (accessed: 24.05.2022) [in Ukrainian].